
PRIKAZ

Iva Pavić Filozofski fakultet, Zagreb
Hrvatska**DOUGLAS COUPLAND: MARSHALL MCLUHAN: NEMATE VI POJMA
O MOJEMU DJELU!****Zagreb: Naklada Ljevak, 2012.**

Sredinom ove godine, u izdanju Naklade Ljevak iz Zagreba, izašla je knjiga pod nazivom *Marshall McLuhan: Nemate vi pojma o mojemu djelu!*, autora Douglasa Couplanda. Knjiga sadrži 198 stranica, podijeljenih u tri poglavlja podjednagog opsega. Nakon poglavlja slijede popis bilježaka, zahvale te kronologija života Marshalla McLuhana. Uredništvo je povjereno Kristijanu Vujičiću, koji je također uredio i vodio tribinu održanu 19. studenog u Knjižari Ljevak, na temu medijske slike svijeta te utjecaja medija na ljude i svijet koji nas okružuje. Gošće tribine bile su Mirjana Rakić, Nadežda Čačinović i Katarina Peović Vuković.

Autor knjige, Douglas Coupland, kanadski je romanopisac, likovni umjetnik i dizajner, rođen 1961. godine. Objavio je četrnaest romana s područja fikcije, sedam knjiga s drugih područja, dvije zbirke kratkih priča te brojne scenarije za film i televiziju. Za avanturu s izuzetnim Kanadanim¹ Coupland se odlučuje nakon što kratkim osvrtom na McLuhanov životopis, kako sam autor kaže, stječe dojam da gleda u genetsko i rodoslovno ogledalo.

Nekonvencionalnost je ove biografije prije svega vidljiva u raznolikosti stilova i autorovoj vještini njihova ispreplitanja. Knjiga tako obiluje prijelazima s književno-umjetničkog na znanstveni stil, a u pojedinim odlomcima i na razgovorni. Coupland se na taj način približava svakom čitatelju, kako onom koji McLuhana "ima u malom prstu", tako i onom koji za njega čuje po prvi put. Na taj način Coupland dobrim profiliranjem publike širi svoj auditorij, dok je McLuhan uglavnom činio upravo suprotno. Njegove ideje postale su očite tek u 21. stoljeću i to pojavom Interneta. Autor tako problematizira McLuhanov stil i zaključuje da njegovo nerazumijevanje nije bilo uzrokovano samo činjenicom da je riječ o čovjeku ispred svog vremena, nego i "mcluhanovskim" jezikom, koji je bio jasan odraz konfuznosti njegovih misli. Sam autor tako naglašava da "na njegov rad treba gledati kao na zasebnu uzvišenu umjetninu, složenu i fantastično raskošnu umjetnost koja stvara vlastiti jezik, a potom njime piše poeziju".

---

¹ Ova biografija izvorno je izašla u okrilju izdavačke kuće Penguin Group, unutar serije *Izuzetni Kanađani*.

Coupland govori i o McLuhanovoj retorici, koja se nije odveć razlikovala od njegova stila pisanja. Naime retorička shema njegovih izlaganja uvijek je bila ista, bez obzira tko je sjedio u klupama. Prema Couplandovim riječima, predavanja je otvarao vicevima i lošim igrama riječi, jednim dijelom zbog patologije vlastita mozga, a drugim dijelom zbog toga što je na taj način uznemirivao publiku (kako slušateljstvo tako i čitateljstvo). Ono u čemu autor vidi preokret jest zasipanje publike vlastitim idejama, za koje je u ono vrijeme rijetko tko bio spreman. Prisilio bi auditorij da promisli o svojim temeljnim pretpostavkama, često odlutao digresijama i proturječio samome sebi. S pravom bismo mogli reći da je McLuhan bio svojevrsni majeutičar – potičući svakog pojedinca otvorena uma na samostalno dolaženje do zaključaka.

Kao što je već spomenuto, knjiga je raspoređena u tri poglavlja koja skladno oslikavaju sve faze McLuhanova života, od ranog djetinjstva do njegove smrti. Naslovi poglavlja: *...return*, *...command* *...shift* i *...escape* *...control*, neizbježno nas uvode u svijet računalnog jezika, prije svega do naredbi na tipkovnicama naših računala. Funkcije naredbi mogle bi se protumačiti kao metafore promjena koje su ostavile traga na McLuhanovu životu.

Na početku prvog poglavlja Coupland preuzima neke značajke McLuhanova stila – digresije. Tako, nakon kratkog osvrtu na McLuhana u proljeće 1980. godine, izazvavši pritom u umu čitatelja sliku afazičara, pravi povratak u budućnost, uspostavljajući paralelu McLuhanovih istomišljenika s današnjicom i pojmom vremenske bolesti². Ideje "medij je poruka" i "globalno selo" s pravom naziva McLuhanovim brandom. U nastavku tematizira McLuhanovu ideju još iz 60-ih godina 20. stoljeća da veći utjecaj na okolinu ima sam medij negoli njegov sadržaj, citirajući ga: "Oblikujemo pomagala, a ona potom oblikuju nas." Promjene u funkcioniranju čovjekova neuralnog sustava, nastale tijekom razvoja, učenja ili pak pod utjecajem novih iskustava, danas se objedinjuju pod pojmom plastičnosti mozga ili bolje rečeno neuroplastičnosti. Isti pojam provlači se i kroz McLuhanovu ideju "globalnog sela", koja je svojevrsna metafora elektroničkih tehnologija koje McLuhan vidi kao produžetke čovjekova središnjeg živčanog sustava. Kao bitno ime u McLuhanovu znanstvenom radu Coupland navodi Harolda Innisa, koji je komunikacijske medije promatrao kroz dimenzije prostora i vremena. S druge strane, zanimanje Marshalla McLuhana više je bilo usmjereno na utjecaj medija na naša osjetila, primarno vizualno i auditivno. U nastavku poglavlja Coupland brzim hodom prelazi s McLuhanova akademskog i znanstvenog života na privatni. Opisujući McLuhana ne kao drukčijeg nego izrazito drukčijeg, Coupland iznosi biološke mehanizme koji stoje u pozadini njegova načina razmišljanja; mogućnosti i ograničenja. Upoznaje nas s McLuhanovom obiteljskom povijesti, djetinjstvom i odrastanjem uz majku koja je imala periodičnu potrebu za napuštanjem cijele svoje društvene zajednice. Vraća nas u najraniju McLuhanovu povijest, kao što nam govori i sam naslov

² Autor objašnjava današnju netrpeljivost prema bilo kojem obliku čekanja. Raspolaganje svim činjenicama, i to odmah, imperativ je današnjeg modernog društva. Prezasićenost informacijama, kaže Coupland, uništila je kolektivni osjećaj za vrijeme.

poglavlja, ...*return*. Vodi nas u osnovnoškolske klupe Marshalla McLuhana, pa tako prolazimo kroz njegovo daljnje obrazovanje, sve do preokreta i njegova iznenadnog zanimanja za englesku književnost. Tko je poticao McLuhanovo zanimanje za retoriku, debate i recitacije, koje će mu kasnije u ulozi akademskog građanina i sveučilišnog profesora pomoći da obara ljude s nogu? Koje je bio religije? Kako je uspio spojiti jasno odvojeno? Je li držao da su muškarci i žene ravnopravni? Je li ispunio svoju jedinu životnu želju i kako je ona glasila? Kako su prostranstva Kanade utjecala na njegovu percepciju? Što mu je donijela *Nova kritika*? Gdje bi bio na današnjoj ljestvici spektra autističnosti? I, možda najvažnije, zašto Marshall odjednom postaje McLuhan? Sve su to pitanja na koja Coupland na jedan izrazito duhovit i neobičan način odgovara u prvom poglavlju ove iznimne knjige.

...*command* ...*shift*, naslov je drugog poglavlja McLuhanove biografije i metafora preokreta do kojeg je McLuhan doveo, odmakom od akademskih okvira. Autor raspravlja o ljubomori McLuhanovih akademskih kolega te neshvaćenosti još širih razmjera, koje su dodatno naglašavale njegovu sklonost zamišljanja neprijateljskih osjećaja. Coupland odgovara na pitanje zašto je McLuhan bio debelokožac i kako mu je ta karakterna osobina omogućila čist put prema uspjehu na globalnoj razini. U nastavku, Coupland ga nastoji ogoliti i kao znanstvenika i kao običnog čovjeka. Čitajući opise njegovih pozitivnih i negativnih karakternih osobina, lako je zamisliti kako bi bilo živjeti i surađivati s tako osebnim genijem. Teško, inspirativno i nezamislivo. Coupland zaključuje da govoriti o tome je li McLuhan bio ispred ili iza svog vremena ne bi bilo u potpunosti "mcluhanovski", jer on nije vjerovao u vrijeme. Marshall McLuhan vjerovao je u vječnost i zanemarivao kalendarsko vrijeme, a autor naglašava da ga je upravo to oslobodilo od predrasuda i pretpostavki koje su mu mogle ograničiti razmišljanje. Kroz cijelu knjigu, ali ipak ponajviše u drugom poglavlju, ističe se McLuhanov znatiželjni duh, spremnost i želja da, poput djeteta i najboljeg filozofa, propitkuje sve što bi moglo predstavljati kulturu, pa tako i sebe samog. Mogli bismo reći da je McLuhan bio rođen u ulozi promatrača. Naposljetku, Coupland govori o imenima koja su uvelike utjecala na McLuhanov rad, a vrlo vjerojatno i obratno; o majci Elsie, Joyceu, Kenneru, Grantu, Woodhouseu, Fryeu, Lewisu i dr. Bez obzira na to jesu li mu bili desna ruka ili pak trn u oku, nesumnjivo su odredili McLuhanov habitus. Poglavlje se privodi kraju McLuhanovim pogledima na moral, politiku, povijest te njegovim shvaćanjem svijeta, koji su u jednakoj mjeri uzbudljivi kao i stilovi kojim nam Coupland to dočarava. Autor unosi stotine nijansi sive između crne i bijele, dviju krajnosti na koje je McLuhan najčešće doživljavao i tumačen.

Treće poglavlje ...*escape* ...*control*, ponajprije je posvećeno McLuhanovu znanstvenom radu. Nakon osvrta na McLuhanovu knjigu *Mehanička nevjesta* i časopis *Explorations* u prethodnom, u ovom nam poglavlju Coupland donosi i osvrte na djela: *Gutenbergova galaksija*, *Razumijevanje medija*, *Medij je masaža*, *Rat i mir u Globalnome selu*, *Counterblast* te *Od klišeja do arhetipa*. Najveće divljenje iznosi prema *Gutenbergovoj galaksiji*, djelu koje

autor vidi kao bujicu novih ideja. Knjiga u kojoj McLuhan nebrojeno puta iznosi svoje zgražanje prema tadašnjem desakraliziranom svijetu nedvojbeno doziva ime Abrahama Maslowa i njegove hijerarhije motiva. U kojem su odnosu zvuk i riječ, kada se znak pretvara u zvuk, sve to i mnogo više McLuhan otkriva u djelima *Medij je masaža* i *Counterblast*. Objašnjavanje manipulacije elektroničkih medija nad našim osjetilima, definiranje hladnih i vrućih medija, visoka i niska definiranost medija, teme su McLuhanova najpoznatijeg rada i ujedno pojmovi koje najčešće vezujemo uz njegovo ime. Coupland mu pristupa kritički, dok nam u nastavku otkriva da je knjizi *Medij je masaža* McLuhan samo trebao potpisati grafička rješenja i nadjenuti naslov. A tko je bio Jerome Agel saznajte od Couplanda. U nastavku knjige autor naglašava da McLuhana valja što više udaljiti od proroka, spremajući njegov rad i djelo u ladicu dojmova o budućnosti. Koliko cijeni McLuhanov rad i doprinos svijetu, Coupland odaje metaforom kojom nagoviješta McLuhanovu smrt – "rupa u svijetu". Na kraju poglavlja objašnjava nam zašto bismo se, čitajući naslov *Marshall McLuhan: Nemate vi pojma o mojemu djelu!*, trebali sjetiti Woodyja Allena i odgovara na pitanje: "Što dalje?"

Genijalni um Marshalla McLuhana Coupland promatra sa sjecišta pravaca nativista i empirista. Njegov uspjeh na globalnoj razini vidi kao rezultat sposobnosti prepoznavanja obrazaca³ i sretnih okolnosti. Temelje osebnog stila, kako u govoru i pismu tako i na misaonoj razini, pronalazi u anatomiji i neuroznanosti. Međutim svjestan je i drugih čimbenika koji su utjecali na njegov rad, primjerice snažnog djelovanja interdisciplinarnosti, kojoj je težio i kojoj je bio izložen. Širinu s kojom je promatrao svijet Coupland slikovito opisuje kao neokortikalnu gimnastiku. Prikazivanje McLuhanovih u najmanju ruku neobičnih obrazaca ponašanja na izrazito duhovit način samo je jedan od razloga zašto bismo ovu biografiju mogli okarakterizirati kao nekonvencionalnu. Autor iznosi brojne zanimljivosti iz McLuhanova života, od podatka da je novu knjigu uvijek otvarao na 69. stranici i, ako ga nije zaintrigirala, ne bi je pročitao, preko podatka da je uvijek bio dosljedan vlastitom stilu i da ga nije htio mijenjati na temelju recenzija urednika zbog nerazumljivosti većini čitatelja, sve do McLuhanova nepodnošenja dodira⁴. Iako su monotonija i suhoparnost zadnji epiteti kojima bismo mogli opisati McLuhanov rad, dodatnu dinamiku u ovu biografiju Coupland unosi mnogobrojnim McLuhanovim citatima s područja umjetnosti, filozofije, književnosti i religije, citatima njegovih prijatelja i suradnika, ali i naših suvremenika.

Couplandova biografija Marshalla McLuhana nudi nam predodžbu istoga kako na privatnom tako i na znanstvenom planu. Olakšava nam razumijevanje

³ U mnogim McLuhanovim radovima možemo posvjedočiti važnosti koju autor posvećuje upravo toj čovjekovoj sposobnosti, koja mu omogućava spoznaju svijeta prije ostalih. Navodi je kao glavnu karakteristiku umjetnika, pojedinca koji širi granice percepcije.

⁴ Nepodnošenje dodira i naguravanja, obožavanje rituala, igre riječi, zvukovne asocijacije i sl. oblike McLuhanova ponašanja danas bi bilo zanimljivo razmotriti u okviru poremećaja autističnog spektra.

njegovih temeljnih ideja i postavki, koje slažu mozaik spoznaje svijeta kroz masovnu kulturu, komunikaciju, elektroničke medije i njihov utjecaj na naša osjetila. Raspon tema koje zahvaća temeljna McLuhanova terminologija pronaći će put do čitateljstva raznovrsnih apetita. Iako naglašava da od McLuhana ne smijemo očekivati proročanstva, na kraju ulazi u proturječje, baš kao što je to i McLuhan običavao. Na pitanje "Što dalje?", savjetuje nam da dobro proučimo McLuhana i ono što nam je govorio, jer možda tada otkrijemo što slijedi. Usudila bih se reći da na temelju prošlosti koju je McLuhan izgradio ne možemo otkriti, nego razumjeti sadašnjost i budućnost koja nam dolazi. A što tada? Poslužit ću se McLuhanovim posljednjim riječima: "Oh boy!"
